

VEDSVAMPAR PÅ EK - 3

Stellan Sunhede

I Ekbladet har tidigare åtta vedrötande svampar på ek beskrivits i ord och bild (Sunhede 1993, 1994). Nedan presenteras några tickor på ek tillhörande släktet Inonotus.

Tårticka – Inonotus dryadeus (Pers.: Fr.) Murr.

Hattbildande ticka (figur 1 A). Fruktkropp ettårig, konsolformad till $\pm$ hovformad, med brett vidvuxen bas, mestadels 15–35 cm bred, 15–25 cm djup och 8–15 cm tjock vid basen, ibland bestående av några sammanvuxna hattar, stundom av $\pm$ ore-gelbunden form (jämför figur 1 B), som färsk köttig och tung, som torr $\pm$ kork-artad och relativt lätt. Ovansidan hos unga och tillväxtzonen hos äldre fruktkroppar vitgrå till gulockrafärgade, med en mängd, större eller mindre, rödbruna, genomskinliga vätskedroppar (därav namnet tårticka; figur 1 A). Ovansida hos fullbildade exemplar ojämn, utan droppar, först filtartad, senare kal, gulbrun–rostbrun–mörkbrun. Undersidans poryta först ljusgrå senare gråbrun, ”speglande” (skiftande till sil-vergrå ton när man ser den från sidan). Porlager brunaktigt, upp till 2(–3) cm tjockt. Hattkött homogent, först gulbrunt, senare brunt. Gamla fjolårsfruktkroppar mörkt bruna (jämför figur 1 B).

Tårtickan växer i norra Europa nästan uteslutande på ek, särskilt *Quercus petraea* och *Q. robur*, som är artens huvudsabstrat i Europa. Svampen är även rapporterad från *Abies* och *Pyrus* (Ryvarden och Gilbertson 1993), *Castanea sativa* (Domanski m.fl. 1973) och *Fagus* (Jahn 1979). I Nordamerika är tårtickan, förutom på *Quercus* och *Abies*,

även funnen på bl. a. *Acer*, *Aesculus*, *Picea*, *Pseudotsuga* och *Tsuga* (Gilbertson och Ryvarden 1986).

Svampen förekommer vanligen på grova ekar med en brösthöjdsdiameter på 1 m eller mera. Fruktkropparna växer på basen av levande träd (figur 1 A,B) där mycelet orsakar vitröta i stammens basala delar och rötter. Davidson m. fl. (1942) noterar vitröta i både splint och kärnved medan Gilbertson och Ryvarden (1986) anger vitröta i kärnveden. Tårtickan förekommer på ek på bättre jordar, från Skåne till Uppland. Svampen hör till de sällsynta skyddsvärda arterna (Ingelög m. fl. 1984, 1987). Den är funnen på ek i hagmarks-, park- och i skogsmiljö (ofta igenväxt hagmark).

Kärnticka – Inonotus dryophilus (Berk.) Murr.

Hattbildande ticka (figur 2 A). Fruktkropp ettårig, nästan hovformad, $\pm$ brett trekantig i tvärsnitt, något insnörd vid basen, mestadels 15 – 20 cm bred, 10 – 15 cm djup och 10 – 15 cm tjock vid basen, som färsk $\pm$ köttig och tung, som torr ganska hård. Hattovansidan, ofta grovt zonerad, gulbrun – rostbrun – mörkbrun, utan vätskedroppar, hos fullt utvecklade exemplar först borsthårig, senare kal. Undersidans poryta först ljusgrå senare gråbrun, speglande (jämför tårtickan). Porlager brunaktigt, vanligen 1 – 2 cm

Figur 1. Tårctica (*Inonotus dryadeus*) på basen av levande grova ekar. – A: Ung fruktkropp med utsöndrade rödbruna vätskedroppar och innesluta liljekonvaljblad. – B: Växande fruktkroppar av $\pm$ oregelbunden form tillsammans med rester av mörkbruna fjolårsexemplar. – A: Södermanland, Flen, Stenhammar 12.8.1992. – B: Öland, Högsrum sn, Rälla, 16.7.1991. – Foto: Stellan Sunhede.

Figur 2. Kärnticka (*Inonotus dryophilus*). – A: Färsk fruktropp på stammen av nyligen död ek. – B: Längssnitt genom stam innanför fruktroppen i (A) visande rötad ved med ljusa avlånga fläckar. – A, B: Litauen, Panevėžys, Pereksliai, 18.8.1994. – Foto: Stellan Sunhede.

tjockt. Hattkött gulbrunt – brunt med en stor brun mycelialkärna med blekgula stråk.

Kärntickan växer i norra Europa på ek, särskilt *Quercus petraea* och *Q. robur*, som också är artens huvuds substrat. I övriga Europa är den även känd från *Fraxinus* och *Eucalyptus* (Ryvarden och Gilbertson 1993). I Nordamerika är arten främst funnen på ek men också känd från bl. a. *Acer*, *Fagus* och *Prunus* (Gilbertson och Ryvarden 1986).

Kärntickan förekommer främst på levande ekar med en brösthöjdsdiameter på 0,5 m eller mera. Mycelet orsakar "hålrota" (en typ av vitröta, jämför Sunhede 1993) i kärnveden av stam och grövre grenar. Lignin och cellulosa bryts ned fläckvis och i en viss nedbrytningsfas ser man vita, avlånga stråk och fläckar av cellulosa rester i den mörkare veden (figur 2 B). Jahn (1963) rapporterar att veden blir brun med 1–2 mm breda vita öar och band medan Ryvarden och Gilbertson (1993) enbart noterar vitröta i kärnveden. Fruktkropparna bildas mestadels 2–10 m över marken. Arten är främst funnen i landskapen runt Mälaren och i Östergötland. Svampen tillhör de sällsynta skyddsvärda arterna (Ingelög m. fl. 1984, 1987). Den är funnen på ek i hagmarks-, park- och i skogsmiljö.

Andra arter av släktet *Inonotus* på ek
I Europa finns två andra tickor av släktet *Inonotus* som har levande ek som sitt huvudsakliga substrat. Då de bl.a. är funna så nära som i Tyskland beskrivs de här i korthet.

I. nidus-pici Pilát bildar ettåriga, skorplika fruktkroppar med en gulgrön till rostbrun poryta med 5–6 porer/mm. De är först mjuka senare spröda och delvis lossnande. Fruktkropparna bildas i smärre håligheter i levande eller döda

träd. Svampen kan också bilda s.k. "imperfekta fruktkroppar" på stammen (se vidare Ryvarden och Gilbertson 1993).

I Europa är arten funnen främst på *Quercus cerris* och *Q. pubescens* men även på *Q. robur*, *Q. petraea* samt en del andra lövträd (Kotlaba 1984, Ryvarden och Gilbertson 1993). Svampen orsakar vitröta i kärnveden. De nordligaste fynden är gjorda i Polen och Tyskland. Arten beskrivs som "en verklig patogen" av Ryvarden och Gilbertson (1993).

I. andersonii (Ell. & Everh.) Cerny bildar ettåriga, skorplika fruktkroppar med en gulbrun till mörkbrun poryta med 1–5 porer/mm. Fruktkroppen blir 5–25 mm tjock och 30–50 cm lång eller längre. Den är först ± köttig, senare hård och söndersprucken. Den anläggs under de yttre lagren av splintveden eller under barken (som brister) samt i håligheter (Domanskii m. fl. 1972, Ryvarden och Gilbertson 1993).

I Europa sällsynt, funnen på *Quercus petraea* i Tyskland och på *Q. cerris* i Tjeckien (Cerny 1963, Dunger 1991, Kotlaba 1984, Ryvarden och Gilbertson 1993). I U.S.A. växer svampen främst på ek och förekommer i 19 delstater från öst- till västkusten (Gilbertson och Ryvarden 1986). Svampen orsakar vitröta i levande träd. Davidsson m. fl. (1942) noterar: "vit, mjuk, svampig röta i splint och kärnved". Ryvarden och Gilbertson (1993) skriver "vitröta i kärnveden" och benämner svampen som en verklig patogen.

Andra *Inonotus*-arter har andra träds slag än ek som sitt huvuds substrat. En del av dessa finner man ibland på ek. Hit hör bl. a. **altickan – I. radiatus** (Sow.: Fr.) Karst., som man stundom finner på död ekved.

Referenser

- Cerny, A. 1963: Rezavec Andersonuv - *Inonotus andersonii* (Ellis et Everhart) Cerny comb. nov. - nový choros pro CSSR. - *Ceska. Mykol.* 17: 1-8.
- Davidson, R. W., Campbell, W. A. and Vaughn, D. B. 1942: Fungi causing decay of living oaks in the Eastern United States and their cultural identification. - *U. S. Dept. Agr. Tech. Bull.* 785: 1-65.
- Domanski, S., Kochman, J. and Skirgiello, A. 1972: *Fungi, Polyporaceae I (resupinatae), Mucronoporaceae I (resupinatae)*. - Warsaw.
- Domanski, S., Orlos, H. and Skirgiello, A. 1973: *Fungi, Polyporaceae II (pileatae), Mucronoporaceae II (pileatae), Ganodermataceae, Bondarzewiaceae, Boletopsidaceae, Fistulinaceae*. - Warsaw.
- Dunger, I. 1991: Ein für Deutschland neuer Porling: *Inonotus andersonii* (Anderson's Schillerporling) im Vergleich zu *Inonotus obliquus*. - *Mykol. Mitteilbl.* 34:2-5.
- Gilbertson, R. L. and Ryvarden, L. 1986: *North American Polypores 1, Abortiporus - Lindtmeria*. - Oslo.
- Ingelög, T., Thor, G., Gustafsson, L. (red.) 1984 (1987 2:a uppl.). *Floravård i skogsbruket. Del 2. Artdel*. - Skogsstyrelsen, Jönköping.
- Jahn, H. 1963. Mitteleuropäische Porlinge (Polyporaceae s. lato) und ihr vorkommen in Westfalen. - *Westfälische Pilzbrieft* 4: 1-143.
- Jahn, H. 1979: *Pilze die an Holz wachsen*. - Herford.
- Kotlaba, F. 1984. *Zemepisné rozšíření a ekologie chorosu /Polyporales s.l./ v Československu*. - Academia, Praha.
- Ryvarden, L. and Gilbertson, R. L. 1993: *European Polypores 1. Abortiporus - Lindtmeria*. - Oslo.
- Sunhede, S. 1993: Vedsvampar på ek. - *Ekbladet* 8: 5-10.
- Sunhede, S. 1994: Vedsvampar på ek - 2. - *Ekbladet* 9: 15-19.